

**Dve funkčné obdobia
vedenia Fakulty architektúry STU
(mojich desať rokov)**

Doc. Ing. arch. Robert Špaček, CSc.
dekan Fakulty architektúry STU

Pri príležitosti bilancovania práce za dve funkčné obdobia vedenia fakulty a vlastné vykonávanie funkcie dekana, upustím od objektívnych hodnotení a predostriem osobné obzretie sa do uplynulých rokov.

O túto fakultu som sa staral celkovo desať rokov, hneď po zamiatovej poprave reálneho socializmu štyri roky, potom od roku 1996 dve trojročné obdobia. Boli to časy, v ktorých sa nevyskytovali dlhé obdobia stability. Akademické prostredie sa vyprofilovalo do ne- a apolitickej podoby, ale bola by bohapustá ilúzia tvrdiť, že politika na nás nevplývala. Počas svojich desiatich rokov som zažil deväť ministrov školstva a samozrejme rovnaký počet politických zámerov a programov.

Budem trocha priečny, neprijemne a neslávnostne otvorený. Vo všetkých vládnych programoch, vo všetkých petíciách a programoch ministrov a ministerstiev školstva sme, ako vysoké školy, ako vysokoškolské vzdelávanie, boli deklarovaní ako priorita, ako najdôležitejšia investícia do budúcnosti. Občas išlo až o dojímavú melodrámu. Ak vyzlečieme problém donaha, nevyhnutne musíme zistíť, že sme prioritou reálne neboli nikdy. Boli sme

arénou pre výpredajové politické argumenty a sem - tam, občas, skôr výnimočne, aj pre ako-tak racionálne zámery.

Prežili sme najmä vďaka tomu, že našu prácu sme robili a robíme radi a mocní tohto slovenského sveta o tom vedia, rátajú s tým a spoliehajú sa na to. Náš problém je nepochybne aj v tom, že v podstate jediná reforma vysokého školstva bol zákon z roku 1990. Aj keď táto reforma nebola zásadná. Nedokázali sme zúčtovať s určitými komunikačnými, rozhodovacími a schvaľovacími procedúrami, stranické výbory boli v celkovej schéme nahradené senátkami, ktoré do značnej miery prevzali aj liturgiu výborov. Senáty boli prirodzene inak kreované, ale zachovali a zachovávajú stmulosť systému. Ďalšie pokusy o reformy stroskotávajú dodnes na zotrvačnosti. Snaha zhora naráža na nehybnosť základne. Na druhej strane treba akademickej obci uznať, že je unavená z reformovateľskej posadnutosti každej politickej gamitúry, každá z nich chcela a chce byť preukázateľne kreatorská a spasiteľská. Neschopnosť uskutočniť autentickú reformu viedla aj pri súčasnom novom zákone k neprehľadnej aditívnosti váčšiny ustanovení. Cenou za zmeny je zachovanie minulého stavu. Profesori sú aj menovaní, aj musia obsadzovať funkcie. Výsledkom je stav možno najkomplikovanejší v Európe. Zmeny sme pripočítali k tomu, čo sme mali predtým. Štát sa zbavuje riadenia svojich súčastí a zložiek najmä vtedy, keď na to nestáči. Nie je pravdou, že štát prehľbuje akademickú demokraciu, a preto opúšťa pozície v školstve, robí tak preto, že sa nevládze starať a nechce byť za daný stav zodpovedný.

Dostali sme sa tak ďaleko, že aj platonickú úctu si prejavujeme iba navzájom vo vnútri akademickej obce.

Všetky dnes známe stratégie smerujú k tomu, že sa upevňujú pozície priemernosti. Ak by si niekto bol vymyslel revolúciu priemernosti, tak dnes by sa mohol začať radovať z víťazstva. Princíp stelesnený v zákone bude doslova prenasledovať najlepších profesorov a docentov, ktorí budú neustále musieť dokazovať, že sú naozaj dobrí, definitívnu získajú až tesne pred dôchodkom; zatiaľ čo priemerný odborný asistent, ktorý má pracovnú zmluvu spred pätnástich rokov, má do dôchodku pohodlnú istotu.

Prestali sme slúžiť záujmom robotníckej triedy, slúžime záujmom inej systémovej priemernosti. V prostredí instantnej politiky

v atmosfére instantných médií sa ľažko žije plnokrvnej vede i kultúre. Doterajšie vládne a iné politické garnitúry jednoducho nemali radi intelektuálnu špičku, je nás relatívne málo, veľa rozmýšľame a domáhame sa vlády rozumu.

Pokiaľ túto spoločnosť bude ovládať krčmový štandard voličskej základne a nebudeme sa vedieť zbaviť mytu o statočnosti a spravodlivosti zbojníkov, bude akademický svet nevyhnutne introvertný.

• • •

Bezprostredne po novembri '89 sme z veľkej časti upadli do depresie a akoby sme verili argumentom kolegov z architektonickej obce, prezentovaným najmä na zhromaždení 16. decembra 1989 v Parku kultúry a oddychu. Škola sa stala obetným baránkom za celú biedu socialistickej architektúry vraj preto (ako mi povedal M. Marcinka, môj súper vo volbe dekanu 02. 90), že z nej pochádzali hlavní „écesgéberi“ smerujúci našu architektúru do... Nieže by to nebola pravda, len tých normalizátorov a apologetov rovnostárstva, ideologických a sociálnych bludov bolo dosť aj mimo školy, my sme boli asi najzraniteľnejší, lebo naša reprezentácia sa tak tvárla. Toto obdobie nazývam dobou akademického nihilizmu, z ktorého sa dodnes spamätávame. V prvom funkčnom období 02.90 – 01.91 som sa snažil v prvom rade zdvihnuť sebavedomie rekonštrujúcej sa akademickej obci a zbaviť nás neadekvátneho pocitu viny. V nasledujúcim 3-ročnom období sme sa ako-tak stabilizovali. Akademický nihilizmus inej kategórie prepukol v nasledujúcim funkčnom období, kedy vedenie fakulty prevzali prakticky kolegovia z praxe, ktorých sme prijali v roku '90. Dekan zaujal programovú pozíciu, podľa ktorej z prostredia fakulty architektúry nemal vzísť žiadny profesor.

V procese porevolučnej katarzie sme rehabilitovali kolegov, ktorým bolo všakovako ublížené. Prijali sme do školy kolegov z praxe. Niektorí z nich chceli školu zachrániť, iní úprimne pomôcť. Niektorí mali pocit, že sme nikdy netvorili a neprojektovali, skoro všetci boli prekvapení, kolko je tu každodennej, mravenčej, nie vždy povznášajúcej práce. Viacerí z nich sa stali vedúcimi nových katedier a následne sa úspešne habilitovali.

• • •

Snažili sme sa nespôsobiť nové krivdy, aby nebolo čo rehabilitovať v budúcnosti.

Chcel som, aby bolo cítiť v prvom rade človečenstvo, aby úcta k človeku víťazila nad predpismi. Osobne som sa snažil radšej všetko povedať trikrát potichu ako raz zakričať. S minulosťou, najmä pri posudzovaní ľudí, bojujeme dodnes.

Ked' si nevieme poradiť silou prameniacou z vlastného vnútra, hľadáme pomocné oporné konštrukcie zvonku. Zistíme, že nás niekto predbehol, dosiahol úspech, ktorý by sme chceli aj my. Čo s tým urobíme? Veľkorysí uznanlivo pokývajú hlavou, bežní závistlivci sa vo vnútri zožierajú a nositelia prezretých komplexov začnú hľadať dôvody, pre ktoré:

1. víťaz vôbec nemal byť pustený do súťaže, alebo
2. by mal byť dodatočne diskvalifikovaný.

Oblúbenou pomocnou konštrukciou je minulosť, dávnejšia, menej dávna, nedávna, najúčinnejšia je dnes ŠtB-ácka alebo aspoň komunistická. To sa dá obúchať o hlavu vybraným jedincom vo vybraných situáciach. Alebo aj nie, podľa nálady a potreby.

Najúčinnejší „antikomunistický manifest“, ktorý som v poslednom čase čítal, bol uverejnený v SME 30. augusta 1999, napísali ho osobnosti vedeckého života, ktoré nechcú, aby sa zabudlo. Len zrejme chcú, aby boli ľudia posudzovaní podľa toho, čo aktuálne vedia a robia. Nie som práve extrovertný typ človeka, ale budem osobný. Načriem do spomienok, lebo v rozmere fakulty som bol pritom ab ovo, pokiaľ ide o našu novú post – nežnú súčasnosť. Vypichnem len zopár paradoxov. Mal som a mám starších kolegov, ktorí boli členmi strany. Potom zaujali postoj v línií tej istej strany, ktorý však neskoršie zdravé jadro posúdilo ako negatívny a vylúčilo ich. Niektorí vylúčení boli primerane kajúnci a ústretoví, drsnejší hovoria, že si poniadne mastili hlavu a strana ich zobraza na milosť, stali sa opäť členmi. Ja som ich potom v roku 1990 rehabilitoval (lebo som musel) za to prvé vylúčenie.

Poznám vo svojom okolí ľudí, ktorí „vtedy“ odmietaли kvalifikačný postup, lebo ho museli schvaľovať príslušné stranické skupiny a výbory, človek sa zaradil do nomenklatúry automaticky, či chcel, alebo nechcel. Za uplynulých dvanásť rokov zostali však stále na svojom mieste, pre nechut', neschopnosť, lenivosť... Robiť na sebe už t'ažie hľadajú dôvody. Alebo lektor MV KSS sa chcel stať docentom v rámci rehabilitácie, lebo predtým mu postup odopieral rektor z „ideologických“ dôvodov, zistili sme, že mal iba jednu publikáciu.

Cez očistný prah novembra sme sa všetci preklopili s vlastným kusom masla na hlave. Som proti hrubým čiaram za minulosťou, pretože je to len proklamatívna ilúzia, spomienky sa nedajú len tak vymazať, či oklamať. Rovnako považujem za ilúziu tú istú štartovaciu čiaru a rovnosť šancí, pretože niekto má lepšiu pamäť a iný dlhšie nohy. Som však za rešpektovanie pravidiel v normatívnom aj etickom zmysle.

• • •

V priebehu „mojich desiatich rokov“ sme riešili zásadné, často existenčné otázky života fakulty. Sekretariát dekana mal začiatkom deväťdesiateho roka sovietsky poloautomatický písací stroj s textilou páskou a trocha lepší bakelitový telefón. Keď sme zistili, čo to je fax a začali sme ho používať, sekretárky dekanov si posielali rukou písané odkazy a nechceli veriť, že to môže fungovať.

Zvedli sme boj o titul Ing. arch., ktorý nám odobral zákon v roku 1990. Stalo to veľa námahy a keď sme napokon vyhrali, mali sme iba to, čo predtým. Museli sme vyriešiť snahu vedenia fakulty v roku 1996 smerujúcu k strate akreditácie fakulty. Situácia to bola absurdná, ale strašidelné reálne, nakoniec sa presadil zdravý rozum.

Prežili sme rad evaluácií, akreditácií i akreditačných komisií. Tu je potrebné zúčtovať s ďalším mýtom. Akreditačné komisie vždy boli politicky konštituované, vždy sa politicky chovali, páni ministri ich vždy používali ako politický nástroj.

Zažili sme snahu politicky rozštiepiť slovenskú akademickú obec formou vnášania rozporov medzi konferenciu rektorov a klub dekanov. Akademická obec až na epizódne peripetie ukázala dostatočnú autoregulačnú schopnosť. Legislatívne zmeny nás dostali do situácie permanentnej revolúcie, stačí sa pozrieť iba na systém titulov, k Ing. a Ing. arch. máme CSc., Dr., PhD., ArtD., DrSc., k tomu máme kolegov PhDr. Nový zákon priniesol permutácie s titulmi docent, profesor, mimoriadny profesor, hostujúci profesor, emeritný profesor, kombinácie s funkciami docent, profesor... Budeme žiť v babylonskej mäteži vzťahov, práve na tituloch je najčitateľnejšia.

Fakulta musela napriamiť vzťahy s akademickou obcou reprezentovanou Spolkom architektov Slovenska, neskôr Slovenskou komorou architektov. Museli sme komunikovať so svetom vedy, naučiť sa, čo sú karentované časopisy a citačné registre. Keď sme začali rozumieť procesom

evalvácie a akreditácie, zmenili sa pravidlá; stále musíme byť v strehu, lebo keď si začíname zvykať, príde zmena, podľa možnosti nečakane. Zásadné veci stále riešime za pochodu, podstatnú časť energie venujeme každodennosti, možno nás to robí odolnými, tāžko nás niečo zlomí.

V deväťdesiatom roku sme sa začali nesmelo pozerať ponad hranicu. S prekvapením sme zistili, že najbližšimi partnerskými školami nie sú fakulty v Brne a Prahe, že na polceste do Brna sú školy architektúry vo Viedni. Dnes je naša fakulta jednou zo sedemdesiatich piatich škôl zúčastnených na európskom projekte ENHSA v rámci EAAE. Pomohli sme narodiť sa Fakulte úžitkových umení, dnes Fakulte umení na Technickej univerzite v Košiciach, spolupracujeme s Drevárskou fakultou Technickej univerzity Zvolen, Vysokou školou výtvarných umení, voľne s Vysokou školou múzických umení, sme stabilne prítomní vo Florencii účasťou v projektoch Nadácie Ronualda del Bianco. Komunikáciu považujeme za základ nášho života. Neustále dokazujeme, že sme umelci, vedci, projektanti, technici, výtvarníci, filozofi, psychológovia, sociológovia, preto sme mali, máme a budeme mať problémy s plochou scientometriou a scientokratmi. Architektúra je svojbytná, iná, zároveň ale komunikatívna, aktívna, plná porozumenia, sme schopí širokej empatie.

Bol som pri zakladaní prvej grantovej agentúry pre vedu, neskôr som paralelne pôsobil v Štátnom fonde kultúry. Celý čas oscilujeme a sme odkázaní na zdroje v rozpätí veda – kultúra. Stratégiou vedenia fakulty v roku 1994 a ďalej, vyjadrené slovami dekana L. Tila bolo: „...profesori z vlastných zdrojov fakulty nebudú...“ Od roku 1995 problém vyzerá inak, snaha mať profesorov z vlastných zásob viedla k mojim rozhovorom s viacerými kolegami. Oslovení kolegovia v zásade splňajú potrebné kritériá, pomalosť kvalifikačného postupu je inde. Engels kedysi napísal, že jeden konkrétny problém posunie poznanie ďalej ako desať univerzít. V tomto zmysle automaticky uprednostníme konkrétny reálny projekt pred písaním a summarizovaním vlastnej práce (možno nielen pre peniaze), projekt nepočká, lebo zákazku zoberie niekto druhý. Vlastná profesúra počká, dovtedy sa ale sťažujeme, že všetko majú v rukách „tí starí...“ a stále pekne dokola.

• • •

V roku 1990 sme spustili habilitácie nových kolegov z praxe. Pôvodne chceli

špeciálny postup od ministra (chceli výnimku v čase, keď sa preverovali a rušili všetky minulé výnimky), nakoniec sme všetko absolvovali podľa príslušnej vyhlášky, ústretovo, aj bez „CSc.“. Potiaľto je všetko v poriadku, lenže: tito kolegovia často pristupovali k výučbe s presvedčením, že presne vedia ako treba učiť a čo treba učiť. Majú na študentov často kriteriálne požiadavky, lenže (!) učia a skúšajú pri úplnej absencii vlastnej študijnnej literatúry, nemám tu na mysli len skriptá, ale akékolvek relevantné publikácie. V tomto zmysle podľa môjho presvedčenia premárnili úver, ktorý dostali od školy pri habilitácii. Študijné texty publikované akýmkolvek prístupným spôsobom sú conditio sine qua non pre pôsobenie docentov a profesorov, ktorí chcú byť braní vázne. Názor, že seba-prezentácia prostredníctvom vlastnej tvorby stačí na pedagogické účinkovanie na univerzite, nepatrí do tohto storočia.

Výučba architektúry má u nás 52-ročnú história. V tomto období pôsobilo na našej škole 29 profesorov architektov z toho jedenášť návrhov bolo zrealizovaných v priebehu mojich desiatich rokov. Okrem toho sme stihli zrealizovať 20 habilitácií, čo predstavuje polovicu z docentov pôsobiacich na fakulte architektúry.

V porevolučnej architektúre sme chceli zrušiť pravý uhol. Chlad socializmu sme stotožnili s kubickou racionálnou architektúrou. Chceli sme tvoriť mäkké organické tvary vlastné živej prírode. Dnes vieme, že zelené rozmýšľanie v architektúre môže byť aj karteziánsky racionálne, že príroda je nielen poetická, ale aj ekonomická.

Dokázali sme si uctiť osobnosti z našej architektonickej i školskej minulosti.

Architektúra, najmä škola architektúry je odkázaná na vedomie kontinuity v tvorbe hmotnej kultúry.

Naplňa ma spokojnosťou, že sme sa medzi fakultami dokázali spriateľiť. Dobré osobné vzťahy medzi dekanmi a členmi vedenia univerzity, porozumenie rektorov, to boli pozitívne faktory, s oveľa väčšou pozitívou energiou, ako nepriazeň systému. V priebehu svojich desiatich rokov som mal možnosť spolupracovať so štyrmi rektormi našej vyskejšej školy (od jari '91 univerzity): s pánom Frňackým, V. Molnárom, Hudobom, L. Molnárom; so 17 dekanmi našich fakúlt: L. Molnárom, Morávkom, Majdúchom, Javorčíkom, Polákom, Pelikánom, Nohelom, Turčom, Smieškom, Hroncom, Fillom, Jelemenským, Janíčkom, Bálešom, Petrášom, Varcholom, Sáblikom; so štyrmi kvestormi (kami), pätnásťimi prorektormi, dvoma-troma kancelármami (kami); na fakulte som spolupracoval s 8 prodekankami, troma tajomníčkami. Profesor Havaš bol mojim kolegom – prodekanom mojich celých desať rokov.

Za podstatné považujem, že fakultu odovzdávame v stabilnom stave s pevnou kostrou akreditovaných odborov – programov, od ktorých sa odvinie ďalšia činnosť nového vedenia. Chcel by som, aby aj práca nastupujúcich kolegov bola výsledkom ich hlbokeho osobného vzťahu ku škole.

Aj keď človek koná s najlepšími úmyslami, ostane po rokoch vo funkcií sedieť v slonovinovej veži a prestáva vidieť do všetkých kútov organizmu, ktorý spravuje. Stade zrejme aj pochádza zásada obmedzujúca dĺžku funkčného obdobia. Takže už sa sám teším na prievan, ktorý zavanie našou fakultou v nasledujúcom období.

Súčasný akreditačný stav FA STU v Bratislave

stupeň	študijný odbor, v budúcnosti študijný program			
	architektúra	urbanizmus	dizajn	krajinná architektúra a krajinné plánovanie
vakálske štúdium Žc.	●	●	●	●
nžinierske štúdium arch.;Ing	●	●	●	●
lokotorianské štúdium 'hD., ArtD.	●	●	●	
habilitácie loc.	●	●	●	
inaugurácie prof.	●	●	●	

